

KOCAELİ

Tarımsal Yatırım Rehberi

T.C.
Tarım ve Orman Bakanlığı
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi

İÇİNDEKİLER

1.TARIMSAL YAPI	1
1.1 GENEL BİLGİLER	1
1.2 TARIM ALANLARININ DAĞILIMI VE ÜRETİM MİKTARI	2
1.3 BİTKİSEL ÜRETİM İSTATİSTİKLERİ	2
1.4 HAYVAN VARLIĞI İSTATİSTİKLERİ	3
1.5 SU ÜRÜNLERİ İSTATİSTİKLERİ	3
2.TARIMSAL YATIRIM POTANSİYELİ	4
2.1 KOCAELİ'DE TARIMA YATIRIM YAPMAK İÇİN NEDENLER	4
2.2 KOCAELİ'DE TARIMSAL YATIRIM İÇİN UYGUN SEKTÖREL ALANLAR	4
2.3 KOCAELİ'DE TARIM VE TARIMA DAYALI SANAYİ İŞLETME SAYILARI	6
2.4 ORGANİZE TARIM BÖLGELERİ (OTB)	7
2.5 COĞRAFI İŞARET VE KOCAELİ İLİNE AİT COĞRAFI İŞARETLİ ÜRÜNLER	7
3.DESTEK VE KREDİLER	9
3.1 KIRSAL KALKINMA YATIRIMLARININ DESTEKLENMESİ PROGRAMI (KKYDP) (2021-2025)	9
3.2 IPARD DESTEKLEMELERİ	11
3.3. BAKANLIK TARIMSAL DESTEKLEMELERİ	13
3.3.1. BİTKİSEL ÜRETİM DESTEKLERİ	13
3.3.2. HAYVANSAL ÜRETİM DESTEKLERİ	18
3.3.3. SU ÜRÜNLERİ ÜRETİMİNİN DESTEKLENMESİ	21
3.3.4. TARIMSAL ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRMENİN DESTEKLENMESİ	21
3.4. TARIMSAL KREDİLER	22
3.5. TARIM SİGORTASI DESTEKLERİ	27
3.6. ORKÖY DESTEKLERİ	27
3.7. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI DIŞINDAKİ KURUMLAR	30
4.İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLARIN İLETİŞİM BİLGİLERİ	31

1.TARIMSAL YAPI

1.1. İL HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Tablo 1. Kocaeli İline Ait Genel Bilgiler

Nüfus bilgisi (kişi)	2.130.006
Türkiye’de ÇKS ye Kayıtlı Toplam Çiftçi Sayısı (kişi)*	2.352.080
Kocaeli ili ÇKS ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı (kişi)*	16.646
Yüzölçümü (da)	3.505.000
Toplam Tarım Alanı (da)	101.818
Mera Alanı (ha)	1.966
Nadas Alanı (da)	118.273
Orman Alanı (ha)	143.205

Kaynak: TÜİK 2024,

* Tarım ve Orman Bakanlığı ÇKS Verileri 2025 üretim yılı

Şekil 1. Kocaeli İli Haritası

12 İLÇE

472 MAHALLE

1.2. TARIM ALANLARININ DAĞILIMI VE ÜRETİM MİKTARI

Tablo 2. Yıllar İtibariyle Tarımsal Üretim Miktarı ve Üretim Alanı (Ton – Da)

	2021		2022		2023		2024	
	Alan	Miktar	Alan	Miktar	Alan	Miktar	Alan	Miktar
Meyve	131.504	54.333	137.590	55.481	144.886	52.409	148.083	58.257
Sebze	19.905	93.232	19.581	92.548	20.606	95.102	26.879	92.872
Tarla	574.582	93.627	514.309	76.723	534.561	60.757	535.762	72.892

Kaynak: TÜİK

1.3. BİTKİSEL ÜRETİM İSTATİSTİKLERİ

Tablo 3. Seçilmiş Tarla Bitkilerinin Üretim Miktarı (Ton)*

Ürün	Türkiye	Kocaeli	Türkiye Üretimi İçindeki Payı (%)
Arpa	10.171.631	34.049	0,33
Buğday	21.149.285	21.441	0,10
Ayçiçeği (Yağlık)	1.855.000	4.885	0,26
Mısır (Dane)	8.100.000	19.094	0,23
Yulaf (Yeşil Ot)	4.780.110	97.490	2,04

Kaynak: TÜİK 2024,

*İlde üretilen bazı tarla bitkileri

Tablo 4. Seçilmiş Meyvelerin Üretim Miktarı (Ton) *

Ürün	Türkiye	Kocaeli	Türkiye Üretimi İçindeki Payı (%)
Armut	630.500	5.644	0,89
Elma	4.420.185	4.102	0,09
Ceviz	426.000	8.305	1,95
Fındık	717.000	12.902	1,80
Kiraz	726.500	4.213	0,58

Kaynak: TÜİK 2024,

*İlde üretilen bazı meyveler

Tablo 5. Seçilmiş Sebzelerin Üretim Miktarı (Ton)*

Ürün	Türkiye	Kocaeli	Türkiye Üretimi İçindeki Payı (%)
Biber (Sivri)	933.090	4.256	0,46
Domates (Sofralık)	8.111.400	21.835	0,27
Hıyar (Sofralık)	1.468.437	8.820	0,60
Karpuz	3.198.000	15.391	0,48
Kavun	1.479.000	9.392	0,63

Kaynak: TÜİK 2024,
*İlde üretilen bazı sebzeler

1.4. HAYVANSAL ÜRETİM İSTATİSTİKLERİ

Tablo 6. İldeki Hayvan Varlığı (Baş/Adet)

			2022	2023	2024
Büyükbaş	Manda	Manda	3.360	3.061	3.006
	Sığır	Kültür	40.207	40.751	48.757
		Melez	70.154	70.032	78.346
		Yerli (Sığır)	7.059	6.499	5.864
Küçükbaş	Keçi	Kıl	22.759	20.021	21.326
		Tiftik	149	10	27
	Koyun	Merinos	14.842	12.551	11.584
		Yerli (Koyun)	88.759	93.068	71.582
Kanatlı		Hindi	132.043	35.019	17.551
		Kaz	15.146	10.086	9.546
		Ördek	1.710	2.437	2.277
		Tavuk Et	9.049.279	7.263.529	7.591.367
		Tavuk Yumurta	617.348	580.498	579.172
Arı Kovanı			72.253	70.829	74.564

Kaynak: TÜİK

1.5 SU ÜRÜNLERİ İSTATİSTİKLERİ

Tablo 7. Su Ürünleri Üretim Miktarı ve Üretim Kapasitesi

YIL	Avcılık	Yetiştiricilik			TOPLAM
	İç su	Deniz/İçsu			
	Üretim Miktarı (Ton)	Tesis Sayısı (Adet)	Kapasite (Ton/Yıl)	Üretim Miktarı (Ton)	Üretim Miktarı (Ton)
2021	60	9	196	93	153
2022	40	9	196	66	106
2023	28	12	256	70	98
2024	32	12	256	60	92

Kaynak: TÜİK, BSGM

2.TARIMSAL YATIRIM POTANSİYELİ

2.1. KOCAELİ'DE TARIMA YATIRIM YAPMAK İÇİN NEDENLER

- Kocaeli, yaklaşık 25 milyon nüfusa sahip büyük pazarın merkezinde sayılabilecek konumu ile birçok sektör için stratejik öneme sahiptir. Bu sektörlerden biri de gıda üretimidir.
- Kocaeli, 3 bine yakın sanayi kuruluşu ile Türkiye’de sanayinin merkez üssü konumundadır. İlde teorik olarak sera ısıtmasında kullanılabilecek sanayi atık ısı potansiyeli ile yaklaşık 15 bin dekar teknolojik sera ısıtmak mümkündür. Bu potansiyelin harekete geçirilmesi ile yıllık 1 milyon ton sebze üretilebilir.
- İlin ikliminin ve topografik özelliklerin bir çok tarım ürününün yetiştirilmesine imkan sağlaması.
- İlde geniş alanlarda örtü altı yetiştiriciliğinin yapılması ve bu konuda deneyimli çiftçilere sahip olması,
- İlin büyük pazarlara yakın olması,
- Kocaeli’nin sanayi altyapısının gelişmiş olması,
- Deniz, hava, kara ve demiryolları ile geniş ulaşım ağına sahip olması,
- İlde çok sayıda özel ve kamu limanının, antrepo ve 3 adet gümrük çıkış noktasının bulunması,
- İlin gelişmişlik göstergelerinin yüksek olması,
- Yeterli sayıda ve nitelikli eleman temin edilebilmesi,
- İlde geniş alanlarda polikültür tarım uygulamalarının var olması,
- Kandıra ilçesinde kurulan “Gıda Organize Sanayi Bölgesi” tarıma dayalı sanayinin gelişmesine lokomotif teşkil etmesi,

2.2. KOCAELİ'DE TARIMSAL YATIRIM İÇİN UYGUN SEKTÖREL ALANLAR

• Ayva Yetiştiriciliği

İlimizde 152,7 hektar alanda ayva yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlimizde ayva üretim miktarı 3.614 ton’dur. Kartepe ilçesi Eşme mahallesinde üretilen ve adıyla anılan Eşme Ayvası yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da aranan bir meyvedir. Eşme Ayvası, orta-iri, iri, yuvarlak geniş karınlı, sapa doğru daralır. Eti gevrek, sulu, mayhoş ve boğucu değildir. Sofralık değeri yüksektir. Yüksek lif miktarıyla diyet yapanlar için idealdir. B6 ve C vitaminleri, bakır, demir, potasyum ve magnezyum açısından zengindir. Bölgede yapılan ayvacılık faaliyetleri Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programından verilecek destekler ile daha çok yaygınlaştırılabilir.

• Örtü altı Yetiştiriciliği

İlde 339,7 hektar alanda örtü altı üretimi yapılmaktadır. İlde örtü altı yetiştiriciliği 21.008 ton’dur. İlde Gebze ilçesinde Kadıllı, Mollafenari, Cumaköy, Ovacık, Mudarlı Mahallerinde İzmit ilçesi bayraktar mahallesinde yaygın olarak örtü altı üretimi yapılmaktadır. İl özel idare bütçesi ile zamanında yapılan desteklemeler ile sera varlığı artış göstermiştir.

• Üzüm Yetiştiriciliği

İlimizde 134 hektar alanda üzüm yetiştiriciliği yapılmaktadır. Yer omcası Çavuş (Bozcaada Çavuş Üzümlü) üzüm çeşidi özellikle Marmara Bölgesinin çeşitli yerlerinde yetiştirilmekte olan pazar değeri yüksek, sofralık olarak kullanılan bir Türk üzüm çeşididir. Bağda erkenci bir üzüm çeşididir. Çiçeklenme dönemi hassastır. Salkımı büyük, taneler çok iri, çekirdekli ve ince kabukludur. Asmanın yaprakları geniştir. Şarapları genel olarak düşük asitli ve çok aromatik olmayıp, yıllandırmaya müsait değildir. İlimizde Gölcük ve İzmit ilçesinde yetiştiriciliği yapılmaktadır. Tesis alanlarının modernleştirilerek desteklenmesi ile üretimi yaygınlaştırılacak ürün desenidir.

- **Meyvecilik**

Kocaeli ilinde 2024 yılında 1274,4 hektar alanda meyvecilik faaliyeti yapılmakta olup 31.635 ton ürün elde edilmektedir. 9.494,1 hektar alanda fındık, 655,1 hektar alanda kiraz, 2.058,3 hektar alanda ceviz, 363 hektar alanda armut, 380,5 hektar alanda erik, 234,8 hektar alanda üzüm, 500 hektar alanda Trabzon hurması üretilmektedir. Bölgemizde Kartepe, Karamürsel İlçelerimizin uygun meyve plantasyonu kurmaya elverişli değişik rakımlara sahip tarım arazileri bulunmaktadır. Bu arazilerin değerlendirilerek üretim yapılması, üretilen ürünlerin İlimize yakın olan İstanbul, Adapazarı, Yalova İllerine pazarlanması ve bölgemizde üretilen kaliteli meyve ürünlerinin değerlendirilmesi için meyve işleme, paketlenme, soğuk hava tesisleri, kurutma tesislerinin kurulması yatırımcılar açısından kârlı olacaktır.

İlimizde meyvecilik 2024 yılı itibarıyla 12.724,4 ha alanda yapılmakta olup toplamda 31.635 ton üretim sağlanmaktadır.

- **Silajlık Mısır Üretimi**

6.920 hektar alanda Silajlık Mısır üretimi yapılmakta olup, 248.711 ton ürün alınmaktadır, 9.792 hektar alanda yemlik yeşil ot için yulaf yetiştiriciliği yapılmaktadır, toplamda 96.513 ton ürün alınmaktadır, Yonca (Yeşil Ot) 2.929 hektar alanda yonca yetiştiriciliği yapılmaktadır, toplamda 48.497 ton yeşil yonca alınmaktadır. 1.822 hektar alanda fiğ yetiştiriciliği yapılmakta olup toplamda 16.575 ton ürün alınmaktadır. Bölgemizde büyükbaş besi hayvancılık faaliyetleri diğer illerimize oranla daha yüksektir. Hayvancılık faaliyetlerinde yem büyük öneme sahiptir.

İlimizde 48.394,5 ha alanda, toplam Tarla Bitkileri üretimi 479.767 ton'dur.

- **Karamürsel Sepeti**

Karamürsel'de bitkisel örücülüğü yani Karamürsel kuşaklı sepetin ülke çapında tanınması yörede bu geleneğin oldukça köklü olduğunu göstermektedir. Karamürsel sepetinin Osmanlı padişahlarından Sultan Abdülaziz döneminde geçen bir olaya da konu olduğu rivayet edilmektedir. Bu hikâyeye göre Sultan Abdülaziz bir gezi için Hereke'de ki av köşküne gelir. Bunu duyan Karamürsel halkı, padişaha kiraz götürmeye karar verir. İtina ile toplanan kirazlar bir sepete doldurulur ve padişaha sunulur. Sultan Abdülaziz, biraz şaşırarak biraz da küçümseyerek hediye sepetini şöyle bir süzer. Hemen bir tepsi getirilir, sepetin içindeki kirazlar tepsiye boşaltılır. Sepetin içindeki kirazlar, tepsiye sığmayıp taşınca, Sultan Abdülaziz şaşkınlıkla şöyle mırıldanır: "Sepeti ufak tefek gördük amma, içindekini tepsiye sığdıramadık" der. Ve bu olayın "ufacık tefecik gördün de Karamürsel sepeti mi sandın?" deyiminin ortaya çıkmasına, dolayısıyla da Karamürsel sepetinin ün kazanmasına neden olduğu ifade edilir.

- **Büyükbaş Hayvancılık**

İlde geniş alanlarda yem bitkilerinin yetişiyor olması ve ilin pazarlama aşamasındaki avantajları nedenleri ile hem besicilik hem de damızlık büyükbaş hayvancılık karlı yatırım alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. İlimizde büyükbaş hayvan varlığı 139.751 adettir. Büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık % 0,80 Kocaeli'dedir. İlimiz sığır varlığının %97 Saf Kültür ırkı ve Kültür ırkı Melezlerinden oluşmaktadır. İlimizde en çok sırasıyla Simental, Siyah Alaca ve Esmer sığırları tercih ettikleri belirtilmiştir. Bu ırklardan özellikle Simental ve Esmer ırkının süt veriminin iyi durumda olmasının yanında yavrularının da beside kullanılması açısından daha da tercih edilebilir durumdadır. İldeki Siyah Alaca sığır işletmelerindeki süt ortalamalarında dikkate alınması kaydıyla, ildeki sığır yetiştiriciliklerinin işletmelerinin aile işletmesi şeklinde yapıldığı, belli miktarda süt üretiminin yanında, yavrularının et üretimi amacıyla değerlendirildikleri söylenebilir. Kocaeli ilinde süt sığırcılığın yanında et tipi ırklarla doğrudan et sığırcılığı da karlı biçimde yapılabilir.

- Arıcılık**

Doğal florası, ekilen yem bitkileri ve diğer tarım alanları ile arıcılıkta önemli bir potansiyele sahip, İlimizde 1.075 adet arı işletmesi bulunmaktadır. Kovan sayısı 71.174 adettir. İlde Karamürsel, Gölcük, Başiskele ve Kartepe ilçelerini kapsayan güney hattı, sahip olduğu Samanlı dağlarının zengin Kestane Ormanlarıyla, Kestane balı üretiminde öne çıkan alanlar olarak görülmektedir. Samanlı dağlarının çevrili olmasından dolayı kestane balı üretimine çok uygun coğrafi konuma sahiptir. Arıcılık ile ilgili Müdürlüğümüz tarafından karavan, baraka ve makine ekipman desteklemesi yapılmaktadır. Ayrıca Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü tarafından Başiskele ve Derince ilçelerine arıcılık faaliyet konulu destekler sağlanmıştır.

- Dikey Tarım Potansiyeli**

Türkiye’de ekonominin en önemli ayaklarından biri sanayidir. Özellikle Marmara Bölgesi’nde kümelenen sanayi giderek gelişim göstermektedir. Bölgenin en önemli sanayi kenti Kocaeli’dir. Kocaeli, 3 bine yakın sanayi kuruluşu ile Türkiye’de sanayinin merkez üssü konumundadır.

Sanayinin en önemli girdilerinden bir enerjidir. Türkiye’de enerjinin büyük bir kısmı sanayide kullanılmaktadır. Ancak, sanayide kullanılan enerjinin neredeyse % 26’lık bir kısmı atık ısı şeklinde kayıp olmaktadır. Kaybedilen bu enerji, atık ısı geri kazanımıyla büyük ölçüde azaltılabilir

Kocaeli, İstanbul gibi bir metropole komşu olmanın sunduğu önemli fırsatlara sahiptir. Zira büyük bir tüketim merkezi olan İstanbul önemli tarımsal üretim merkezlerine de uzaktır.

Nakliye giderleri ve nakliyeden kaynaklı fire ve kayıplar özellikle gıda enflasyonunun en önemli sebebi olarak kabul edilen sebze ürünlerinde maliyetleri %50 varan düzeyde arttırmaktadır.

Dünyada büyüyen kentlerin gıda ihtiyacını karşılamak için dikey tarım, kentsel tarım gibi uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde de kendi kendine yetebilen kentler için kentsel tarımın önemi her geçen gün artıyor.

Önemli bir sanayi kenti olan Kocaeli’de atık ısıdan kaynaklı olumsuzlukların azaltılması çabaları, büyük bir nüfus bölgesinin sebze ihtiyacını karşılayabilme kapasitesi ile beraber değerlendirilmelidir. Artan nüfus ve gıda talebi tarımsal üretimde, iklim ve araziye bağlılığı azaltacak yüksek verimli teknolojik tarımı zorunlu kılmaktadır.

2.3. KOCAELİ’DE TARIM VE TARIMA DAYALI SANAYİ İŞLETME SAYILARI

Tablo 8. Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri

Konu	Sayı	Konu	Sayı
Süt ve Süt Ürünleri	38	Ekmek ve ekmek çeşitleri üretimi	398
Et ve Et Ürünleri	37	Makarna ve İrmik Üretimi	4
Su Ürünleri İşleme	3	Yumurta Paketleme	31
Meyve-Sebze işleme-paketleme	58	Dondurulmuş Gıda	16
Hububat ve Bakliyat Üretimi	2	Hazır Yemek, Tabldot Yemek	180
Katı ve Sıvı Bitkisel Yağ	3	Hazır çorba ve bulyon, puding, toz karışımlar,	16
Şekerleme Üretimi (paketleme hariç)	35	Kuruyemiş ve Çerezler	27
Zeytinyağı	2	Baharat İşleme	7
Konserve ve Salça(meyve-sebze)	0	Alkolsüz İçecekler	14
Fermente ve salamura ürün üretimi	19	Alkollü İçecekler	0
Pastacılık Ürünleri Üretimi	298	Bal, polen, arısütü ve temel petek	11
Nişasta ve Nişasta mamulleri	1	Gıda Katkı ve Aroma Maddeleri	25
Bisküvi, Çikolata, Kakaolu vb. Ürünler	29	Gıda ile Temas Eden Maddeler	93
Un üretimi	6	Yem	276
Unlu mamuller üretimi	526	TOPLAM	2.155

Kaynak: Kocaeli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

2.4 ORGANİZE TARIM BÖLGELERİ (OTB)

Tarım ve Orman Bakanlığı olarak yenilenebilir enerjinin kullanılacağı, yeni teknolojilerin uygulanacağı, yüksek verim ve kesintisiz üretimin hedeflendiği, çevreye uyumlu, yeterli büyüklükte, güçlü altyapısı olan, atık yönetimi süreçleri verimli ve sürdürülebilir şekilde tasarlanan, sıfır atık ilkesiyle faaliyet gösterecek, marjinal arazilerde ve büyük şehirlere yakın yerlerde Organize Tarım Bölgeleri kurmaktayız.

2025 yılı Nisan ayı itibarıyla 37 il de 44 adet OTB'ye Bakanlığımız tarafından tüzel kişilik kazandırılmış olup hâlihazırda projelerin iş ve işlemleri devam etmektedir.

Organize Tarım Bölgelerine Sağlanan Destek, Teşvik ve Avantajlar:

Organize Tarım Bölgesi Yatırımcılarına;

- **KKYDP** kapsamında **20 milyon TL**'ye kadar **% 50** hibe, (10 Milyon TL hibe)
- **IPARD** kapsamında **500.000 Euro**'ya kadar **%60-70** hibe,
- **Ziraat Bankası** tarafından **kapalı ortamda bitkisel üretim konusunda %100'e varan (sıfır faiz)** oranda **100 Milyon TL** üst limitli Hazine faiz destekli yatırım ve işletme kredisi,
- **Hazine faiz destekli kredilerde** standart faiz indirimine **ilave %20** faiz indirimi,
- **İyi tarım uygulamaları, organik tarım, biyoteknik ve biyolojik mücadele** destekleri,
- **Örtü altı üretim aşamasında TARSİM** tarafından, sigorta priminde **%5** **indirim** sağlanmaktadır.
- **Kapalı ortamda bitkisel üretime yönelik yatırımlar ile büyükbaş hayvancılık kapsamında hayvansal üretime yönelik yatırımlarda** değerlendirme sonucu uygun kabul edilen başvurular aldığı puana bakılmaksızın **öncelik olarak Organize Tarım Bölgelerinde bulunan projelere** hibe desteği verilir.

Yatırım Programındaki Organize Tarım Bölgelerine:

- Altyapı inşaatları (Yol, İçme Suyu, Kullanma Suyu, Elektrik, Kanalizasyon, Çevre Duvarı, jeotermal Kuyu, Isıtma Sistemi) ve genel idare giderleri için **yıllık %3 faizli, 3 yılı ödemesiz olmak üzere toplam 13 yıl vadeli kredi** kullanılmaktadır.
- **300 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı gereği**, TDİOSB'lerdeki parsellerin yatırımcılara tahsisinde, İlçenin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE) Araştırmasına göre **%60-%100 arasında indirim uygulanmakta**, bu indirim tutarı **kredi borcunun ödemesinde mahsuplaşma yapılarak hibeye dönüşmektedir**.

2.5 COĞRAFİ İŞARET VE KOCAELİ İLİNE AİT COĞRAFİ İŞARETLİ ÜRÜNLER

Coğrafi İşaret, temel olarak benzerlerinden farklılaşmış ve bu farkı kaynaklandığı yöreye borçlu olan bir yöresel ürün adını ifade eder. Bu anlamda **coğrafi işaret**, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş bir ürünü gösteren işarettir. Coğrafi işaretler menşe adı ve mahreç işareti olarak ikiye ayrılır.

Menşe Adı, coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya istisnai durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafi alana özgü doğal ve beşerî unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü bu coğrafi alanın sınırları içinde gerçekleşen ürünleri tanımlayan adlar menşe adıdır. Menşe adları sadece ait oldukları coğrafi bölgede üretilirler. Çünkü ürün, niteliklerini ancak ait olduğu yöre içinde üretildiği takdirde kazanabilir. Menşe adına Finike Portakalı ve Malatya Kayısı örnek gösterilebilir.

Mahreç İşareti, coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafi alan ile özdeşleşen, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden **en az biri** belirlenmiş coğrafi alanın sınırları içinde yapılan ürünleri tanımlayan adlar mahreç işaretidir. Mahreç işaretlerinin, ürünün özelliklerinden en az biri o yöreye ait olmakla birlikte, yöre dışında da üretilebilmesi söz konusudur. Ürünün yöre ile bağı sadece ünü de olabilir. Mahreç işaretine Antep Baklavası, Hereke İpek Halısı örnek gösterilebilir.

Coğrafi bir yer adı içermese dahi menşe adı ve mahreç işaretinde yer alan şartları taşıyan bir ürünü belirtmek için geleneksel olarak kullanılan, günlük dilde yerleşmiş ve coğrafi bir yer adı içermeyen adlar da menşe adı veya mahreç işareti olabilir.

Geleneksel Ürün Adı, menşe adı veya mahreç işareti kapsamına girmeyen ve ilgili piyasada bir ürünü tarif etmek için geleneksel olarak en az otuz yıl süreyle kullanıldığı kanıtlanan adlar, aşağıdaki şartlardan en az birini sağlaması halinde geleneksel ürün adı olarak tanımlanır:

- Geleneksel üretim veya işleme yöntemi yahut geleneksel bileşimden kaynaklanması.
- Geleneksel hammadde veya malzemeden üretilmiş olması. Geleneksel ürün adına örnek olarak, Ezo Gelin Çorbası ve Döner verilebilir.

Resmi Gazete’de 10 Ocak 2017 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu coğrafi işaretlerle ilgili mevzuattır. Bu mevzuatın uygulanmasından Türk Patent ve Marka Kurumu sorumludur.

Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) tarafından Bakanlığımıza gelen tarım ve gıda ile ilgili coğrafi işaret başvuruları incelenerek, Genel Müdürlüklerinin görüşleri doğrultusunda hazırlanan Bakanlık görüşü TÜRKPATENT’e iletilmektedir.

Tescilli coğrafi işaretin ve geleneksel ürün adının, şartları sağlayan herkes tarafından üretimi ve pazarlaması yapılabilir de, tescil için başvuru hakkına herkes sahip değildir. Aşağıda sayılan gerçek veya tüzel kişiler coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı **tescil başvurusunda bulunabilirler**:

- Üretici grupları.
- Ürün veya ürünün kaynaklandığı coğrafi alanla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları.
- Ürünle ilgili olarak kamu yararına çalışan veya üyelerinin ekonomik çıkarlarını korumaya yetkili dernekler, vakıflar ve kooperatifler.
- Ürünün tek bir üreticisi varsa, bu durumu ispat etmesi şartıyla ilgili üretici.

Kocaeli İline Ait Coğrafi İşaretli Ürünler

- Gebze Bayram Çöreği
- Hereke Yün El Halısı
- Hereke Yün İpek El Halısı
- Hereke İpek Halısı
- Kandıra Bezi
- Kandıra Dartısı
- Kandıra Karpuzu
- Karamürsel Sepeti
- Karamürsel Simit Dolması
- Nüzhetiye Bebeği / Döşeme Bebeği
- İzmit Pişmaniyesi
- İzmit Simidi
- Kandıra Manda Yoğurdu
- Karamürsel Samanlı Zeytini
- Değirmendere Fındığı

3.DESTEK VE KREDİLER

3.1. KIRSAL KALKINMA YATIRIMLARININ DESTEKLENMESİ PROGRAMI (KKYDP) (2021-2025)

Uygulayıcı Kurum: TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI / Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

Mevzuat:

- 1- **Cumhurbaşkanı Kararı;** 18/4/2006 tarihli ve 5488 sayılı Tarım Kanununun 19 uncu maddesi ile 27/7/2020 tarihli ve 2800 sayılı Cumhurbaşkan Kararı ile yürürlüğe konulan Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımlar ve Kırsal Ekonomik Altyapı Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar
- 2- **Tebliğ;** Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 2024/43)

KKYDP uygulanmasının amacı; üretici gelirlerini artıran ve çeşitlendiren, yeni teknoloji içeren, tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesini ve yaygınlaştırılmasını esas alan projeleri desteklemektir. Bu kapsamda hibeye esas proje tutarının %50'si hibe desteği olarak verilmektedir. Proje bütçesi KDV (katma değer vergisi) hariç hazırlanır.

Kadınlar, genç girişimciler, tarımsal amaçlı örgütler ve OTB'lerde yer alacak yatırımcılar öncelikli olmak üzere gerçek ve tüzel kişilerin tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerine yönelik yatırımları için yapılacak hibe ödemelerine ilişkin hususları kapsar.

Kimler Başvurabilir?

Hazırlanacak proje başvuruları gerçek ve tüzel kişiler (idari ve mali açıdan kamudan bağımsız) tarafından yapılır. Başvuru sahibi gerçek ve tüzel kişilerin, Bakanlık tarafından oluşturulan çiftçi kayıt sistemine veya Bakanlık tarafından oluşturulmuş diğer kayıt sistemlerine son başvuru tarihinden önce kayıtlı olması gerekir.

Hangi Konular Destek Kapsamındadır?

(1) Tarıma dayalı ekonomik yatırım konularında küçük ve orta ölçekli işletmeler için (8.000.001 TL - 20.000.000 TL);

a) Tarımsal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırım konularında;

- 1) Tıbbi ve aromatik bitkilere yönelik yatırımlar,
- 2) Bitkisel ürünlere yönelik yatırımlar,
- 3) Hayvansal ürünlere yönelik yatırımlar,
- 4) Çelik silo konusuna yönelik yatırımlar,
- 5) Soğuk hava deposu konusuna yönelik yatırımlar,

b) Tarımsal üretime yönelik sabit yatırım konularında;

- 1) Kapalı ortamda bitkisel üretime yönelik yatırımlar,
- 2) Büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
- 3) Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
- 4) Kanatlı hayvan yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
- 5) Kültür mantarı üretimine yönelik yatırımlar,
- 6) Büyükbaş ve küçükbaş hayvan kesimhanelerine yönelik yatırımlar,
- 7) Kanatlı hayvan kesimhanelerine yönelik yatırımlar,

- c) Bu Tebliğ kapsamında bulunan konularla ilgili yenilenebilir enerji kaynakları kullanımına yönelik yatırımlar,
- ç) Su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik yatırım konularında;
- 1) Denizlerde yetiştiricilik,
  - 2) İç sularda yetiştiricilik,
  - 3) Tarıma dayalı ihtisas organize sanayi bölgelerinde yetiştiricilik,
- d) Hayvansal ve bitkisel orijinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasına yönelik yatırım konularında;
- 1) Hayvansal orijinli gübre,
  - 2) Bitkisel orijinli gübre,

(2) Kırsal ekonomik altyapı yatırım konularında küçük ölçekli işletmeler için (100.000 TL- 8.000.000 TL);

- a) Aile işletmeciliği faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımları,
- b) Arıcılık ve arı ürünlerine yönelik yatırımlar,
- c) Bilişim sistemleri ve eğitimi yatırımları,
- ç) El sanatları ve katma değerli ürünlere yönelik yatırımlar,
- d) İpek böceği yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
- e) Su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar,
- f) Tarımsal amaçlı örgütler için makine parkı yatırımları,
- g) Tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliğine yönelik yatırımlar, hibe desteği kapsamında değerlendirilir.

Tablo 9. Ekonomik Yatırımlar Hibeye Esas Proje Tutarları Üst Limitleri (TL)

Yeni Tesis	20.000.000
Tamamlama	18.000.000
Kapasite Artırımı	16.000.000
Teknoloji Yenileme ve/veya Modernizasyon	16.000.000

Hibeye esas proje tutarı alt limiti 8.000.001 Türk Lirasıdır. Bu limitin altındaki başvurular kabul edilmez.

Kırsal Ekonomik Altyapı Yatırımları Hibeye Esas Proje Tutarları Üst Limitleri

Tüm başvurular 100.000-8.000.000 TL

Başvurular Ne Zaman ve Nereye Yapılır?

Ekonomik Yatırımlar konusunda hazırlanan Uygulama Esaslarında belirtilen tarihlerde yatırımcılar, Tebliğde ve Uygulama Rehberinde belirtilen kurallar çerçevesinde hazırladıkları başvuru dosyalarını www.tarimorman.gov.tr adresinde yer alan başvuru linki üzerinden online olarak giriş yapar.

Projelerin Değerlendirilmesi Nasıl Yapılır?

Başvurular değerlendirilirken tarımsal üretim planlaması, başvuru sahibinin niteliği, yatırım yerinin karakteristiği, yatırım yerinin mülkiyeti, yatırımın niteliği, yatırımın sektörel önceliği, başvuru sahibinin daha önce hibeden yararlanma durumu gibi kriterler göz önüne alınır.

Başvurular, ön değerlendirme puanlarına göre en büyükten en küçüğe doğru sıralanarak teklif listeleri hazırlanır. Aynı puanı alan başvurular kendi aralarında sıralanırken başvuru zamanı daha önce olan üst sıraya alınır.

Hibe Desteği Ne Zaman Ödenir?

Başvuru sahipleri İl Müdürlüğü ile hibe sözleşmesini imzaladıktan sonra projesinde belirtilen işleri tamamlayarak proje kapsamında yapılan harcamaları gösterir belgeleri İl Müdürlüğüne teslim eder ve İl Müdürlüğü tarafından proje kontrolü yapılarak nihai rapor hazırlanır ve sistem üzerinde gerekli girişler yapılarak ödeme talebi Genel Müdürlüğe bildirilir. Genel Müdürlük tarafından yatırımcının hesabına ödeme yapılır.

Hibe Desteği verilen Yatırımlar hibenin ödendiği tarihten itibaren 5 yıl boyunca el değiştiremez, Yatırım yeri ve niteliği değiştirilemez. Aksi takdirde verilen hibe desteği faizi ile birlikte geri tahsil edilir. İl Müdürlükleri yılda 2 defa yatırımları yerinde kontrol eder.

Yeniden Hibe Desteğine Başvuru Nasıl Yapılır?

Daha önce hibe verilmiş bir yatırım için kapasite artırımı, modernizasyon, teknoloji yenileme konularında başvurular yapılabilir ancak bunun için ödenen hibe tarihinden itibaren 1 yıl geçmiş olmalıdır. Farklı bir konuda yeni yatırım yapmak için ise süre kısıtlaması yoktur.

3.2. IPARD DESTEKLEMELERİ

Uygulayıcı Kurum: TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI / Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)

Mevzuat: 4 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı 35. Bölüm

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) **30 Haziran 2025** tarihinde **Yedinci Başvuru Çağrı İlanına** çıkmış bulunmaktadır.

Başvuru kabulüne ilişkin bu çağrı, **IPARD Programı 2021-2027 dönemi** kapsamında yatırım yapmak isteyen işletmeler tarafından destek almak üzere yapılacak başvurular ile ilgilidir.

Programın Kaynağı

Faydalanıcılara uygun harcamalar karşılığında sağlanacak olan mali desteğin kaynağı, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti eş finansmanından oluşturulan IPARD Programı Fonu'dur. Bu destek "Kamu Katkısı" olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu kamu katkısı, program çerçevesinde gerçekleşmiş yatırımlar için geri ödemesiz olarak kullanılacaktır.

Başvuru Yapılacak İller

IPARD III Dönemi Yedinci Başvuru Çağrı İlanı kapsamında destek almak amacıyla **81 ilden proje başvurusu** yapılabilecektir.

DESTEKLENECEK TEDBİRLER VE DESTEK BÜTÇESİ

“M7 – Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme” tedbirinden yapım işi, makine-ekipman, hizmet ve görünürlük alımları desteğine ilişkin başvurular kabul edilecektir.

Tedbir Adı	Sektör/Alt Sektör Kodu	Sektör Adı	Destek Oranı	Destek Bütçesi (Avro)
M7 Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme	302-1	Bitkisel Üretimin Çeşitlendirilmesi ve Bitkisel Ürünlerin İşlenmesi ve Paketlenmesi	%60-70	42.000.000
	302-2-2	Bal ve Diğer Arıcılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Paketlenmesi		
	302-3	Zanaatkârlık ve Katma Değerli Ürünler		
	302-4	Kırsal Turizm ve Rekreasyon Faaliyetleri		
	302-5	Su Ürünleri Yetiştiriciliği		
	302-6	Makine Parkları		
	302-7	Yenilenebilir Enerji Yatırımları		

Başvuru Tarihleri

Başvurular **14.07.2025 tarihi saat 09:00’den itibaren** yatırımın uygulanacağı ilde bulunan TKDK İl Koordinatörlükleri ve İl İrtibat Ofislerinde kabul edilmeye başlanacaktır.

Online Proje Başvuru Sistemi 18.08.2025 tarihi saat 18:00’de kapatılacaktır.

Başvuruların son teslim tarihi 01.09.2025 saat 18:00’dir.

Son teslim tarihinden sonra yapılacak başvurular kabul edilmeyecektir.

Yatırım Süreleri

Yedinci Başvuru Çağrı İlanı kapsamında hazırlanacak başvurularda yatırım süreleri yapım işi içermeyen yatırımlarda **en fazla 9 (dokuz) ay**, yapım işi içeren yatırımlarda **en fazla 18 (on sekiz) ay** olarak planlanmalıdır.

Önemli Hususlar

- Açık alanda bitkisel üretim faaliyetleri için makine ekipman desteğine bu çağrıda başvuru yapılamayacaktır.
- *Bal ve diğer arıcılık ürünlerinin üretimine bu çağrıda başvuru yapılamayacak olup sadece bu alandaki işleme ve paketleme yatırımlarına yönelik başvurular kabul edilecektir.
- Alınan başvuruların toplam destek tutarının Çağrı için ayrılan bütçeyi aşması durumunda, IPARD Programında ilgili tedbir için belirtilen sıralama kriterlerine göre başvurular sıralanacak ve **bütçenin yeterli olduğu sayıda başvuru incelenecektir.**

Başvurular İle İlgili Bilgiler

Başvurular hakkında detaylı bilgileri ve başvuru kurallarını içeren **Başvuru Çağrı Rehberi (Versiyon 7.0)** TKDK resmi internet adresinden (www.tkd.gov.tr) temin edilmelidir.

Ayrıca, TKDK tarafından yapılacak ilave duyuru ve bilgilendirmeler de dikkate alınmalı ve söz konusu duyuru ve bilgilendirmeler, Kurumumuzun internet adresinden (www.tkd.gov.tr) takip edilmelidir.

TKDK İl Koordinatörlükleri ve İl İrtibat Ofislerinin adres ve telefon bilgilerine Rehberin son kısmında, Kurumun internet adresinde (www.tdk.gov.tr) İletişim başlığı altından veya 7. Çağrıya ait Bilgi Kitapçığından ulaşılabilir.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu bu duyurudaki tüm hususları değiştirme hakkını saklı tutar.

*İlgili modifikasyon talebi Avrupa Komisyonuna iletilmiş olup resmi onay süreci devam etmektedir.

3.3. BAKANLIK TARIMSAL DESTEKLEMELERİ

3.3.1. BİTKİSEL ÜRETİM DESTEKLERİ

Mevzuat:

- 1- **Cumhurbaşkanı Kararı**; 8859 sayılı “2025-2027 Yıllarında Yapılacak Bitkisel Üretime Yönelik Desteklemeler ile Diğer Bazı Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar”
- 2- **Tebliğ**; 2024/39 No.lu 2025-2027 Yıllarında Yapılacak Bitkisel Üretime Yönelik Desteklemeler İle Diğer Bazı Tarımsal Desteklemelere Ödeme Yapılmasına Dair Tebliğ

- Cumhurbaşkanı Kararı üretimden önce ve ilk kez 3 yıllık olarak çıkarıldı.
- Üreticilerimiz üretime karar vermeden önce hangi havzada, hangi ürüne ne kadar destek alacağını bilecektir.
- Desteklerden Bakanlık kayıt sistemlerine kayıtlı olan Cumhurbaşkanı Kararı ve Uygulama Esasları Tebliği’nde belirtilen koşulları yerine getiren çiftçilerimiz yararlanacaktır.
- Temel girdi maliyetlerine göre ürünler kategorilere ayrılarak her kategori için destek katsayısı belirlenmiştir.
- 2025 üretim yılı için destek katsayı değeri dekara 244 TL’dir.
- Destekleme tutarı destek katsayı değeri ile destek katsayısının çarpımı sonucu elde edilmektedir.
- Destek katsayı değeri ve destek tutarları her yıl yeniden belirlenecektir.
- Bitkisel üretim destekleri “Temel, Plânlı Üretim ve Üretimi Geliştirme Desteği” olarak 3 gruba ayrılmıştır.

1. **Temel Destek:** ÇKS’ye kayıtlı olan, planlama kapsamındaki ürünleri havzasında üreten tüm çiftçilere ve planlama kapsamı dışındaki diğer ürünleri üreten çiftçilerin tamamına temel destek ödenecektir. Mazot maliyetinin yüzde 50’si, gübre maliyetinin yüzde 25’i temel destek olarak ödenecektir.

Tablo 10. Temel Destek Kategorileri, Ürünleri ve Destek Katsayıları

Kategoriler	Ürünler	Destek Katsayısı
1. Kategori	Aspir, Mercimek, Mısır (dane), Nohut, Patates, Soğan (kuru), Birinci grup yem bitkileri, Diğer ürünler	1,0
2. Kategori	Arpa, Buğday, Çavdar, Triticale, Yulaf, İkinci grup yem bitkileri	1,3
3. Kategori	Ayçiçeği (yağlık), Fındık, Kolza (kanola), Fasulye (kuru), Soya, Çay	1,5
4. Kategori	Çeltik, Pamuk (kütü)	2,25

Nadas alanlarına 0,30 destek katsayısı ile destek katsayı değerinin çarpımı sonucu hesaplanan tutar üzerinden temel destek ödenecektir.

Birinci grup yem bitkileri: Fiğ, burçak, mürdümük, hayvan pancarı, yem şalgamı, yem bezelyesi, yem baklası, üçgül, İtalyan çimi, yulaf (yeşil ot), çavdar (yeşil ot) ve tritikale (yeşil ot) ile bu ürünlerden yapılan silajları,

İkinci grup yem bitkileri: Yonca, korunga, yapay çayır mera, silajlık mısır, silajlık soya, sorgum otu, sudan otu ve sorgum-sudan otu melezi

2. **Planlı Üretim Desteği:** Üretim planlaması kapsamına alınan aşağıda yer alan stratejik 13+1 ürünü planlandığı havzasında üreten bütün çiftçilerimize, temel desteğe ilave olarak verilecektir. Mazot maliyetinin %100'ü, gübre maliyetinin %50'si karşılanmış olacaktır.

Tablo 11. Planlı Üretim Desteği Kategorileri, Ürünleri ve Destek Katsayıları

Kategoriler	Ürünler	Destek Katsayısı
1. Kategori	Aspir, Mercimek, Mısır (dane), Nohut, Patates, Soğan (kuru), Birinci grup yem bitkileri	1,0
2. Kategori	Arpa, Buğday, İkinci grup yem bitkileri	1,3
3. Kategori	Ayçiçeği (yağlık), Kolza (kanola), Fasulye (kuru), Soya	1,5
4. Kategori	Pamuk (kütü)	2,25

- Tarımsal yer altı su kısıtı **olmayan havzalarda 2024 üretim yılı için ÇKS de kayıtlı son üründen başlamak üzere;** sulu ve kuru tarım arazilerinde aynı ürünün art arda üç defa ekilmesine izin verilmeyecektir.
- Kütü pamuk için yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohum kullanma şartı aranmaktadır.
- Süt havzası olarak belirlenen Amasya, Bingöl, Bitlis, Çorum, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Muş, Tokat ve Tunceli illerinde yem bitkisi üreten çiftçilere planlı üretim desteği %50 daha fazla ödenecektir.
- Yeraltı sularının tarımsal kullanım açısından yetersiz olduğu belirlenen **11 ilin 52 ilçesinde sulu tarım arazilerinde** aşağıda yer alan ürünleri planlı üretime ve münavebeye uygun üreten çiftçilere Temel ve Planlı Üretim Desteğine ilave olarak Yeraltı Su Kısıtı Desteği ödenecek olup böylece mazot ve gübre maliyetinin tamamı karşılanmış olacaktır.

Tablo 12. Yeraltı Su Kısıtı Desteği Kategorileri, Ürünleri ve Destek Katsayıları

Kategoriler	Ürünler	Destek Katsayısı
1. Kategori	Aspir, Fiğ, Mercimek, Nohut, Yem bezelyesi	0,8
2. Kategori	Arpa, Buğday	1,4
3. Kategori	Ayçiçeği (yağlık)	1,2

- Yeraltı su kısıtı olan 11 ilin 52 ilçesi:** Aksaray ili; Eski, Gülağaç, Güzelyurt, Merkez, Sultanhanı, Ankara ili; Bala, Haymana, Gölbaşı, Şereflikoçhisar, Eskişehir ili; Alpu, Beylikova, Çiftteler, Mahmudiye, Mihalicçık, Sivrihisar, Hatay ili; Kumlu, Reyhanlı, Karaman ili; Ayrancı, Kazımkarabekir, Merkez, Kırşehir ili; Boztepe, Mucur, Konya ili; Akören, Akşehir, Altınekin, Cihanbeyli, Çumra, Derbent, Doğanhisar, Emirgazi, Ereğli, Güneysınır, Halkapınar, Kadınhanı, Karapınar, Karatay, Kulu, Meram, Sarayönü, Selçuklu, Tuzlukçu, Mardin ili; Artuklu, Derik, Kızıltepe, Nevşehir ili; Acıgöl, Derinkuyu, Gülşehir, Niğde ili; Altınhisar, Bor, Çiftlik, Merkez ve Şanlıurfa ili; Viranşehir havzalarında **2024 üretim yılı ÇKS'de kayıtlı son üründen başlamak üzere;**
- Su kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması amacıyla ikinci ürün mısır (dane/sılag) ekilişine izin verilmeyecektir.
- Sulu tarım arazilerinde aynı ürünün art arda üç defa ekilmesine izin verilmeyecek, en az dörtlü münavebe uygulanacaktır.
- Dörtlü münavebe uygulamasında münavebeye girmesi halinde mısır ve patates ürünlerinin münavebede bir defa yer almasına izin verilecektir.
- Tarımsal yeraltı sularının yetersiz seviyede ve su kısıtı olduğu belirlenen havzalarda damla sulama ile sulanan alanlar hariç dane mısıra destekleme ödemesi yapılmayacaktır.

3. Üretimi Geliştirme Destekleri

- a. Sertifikalı tohum kullanım desteği:** İlgili üretim yılında çavdar, çeltik, susam, tritikale, yer fıstığı ve yulaf tüm havzalarda, planlama kapsamına alınan aşağıda yer alan ürünler ise Karar ekinde yer alan tarım havzalarında desteklenmektedir. Yurt içinde üretilip sertifikalandırılan tohumu kullanarak ekim/dikim yapan çiftçilere aşağıda belirtilen destek katsayısına göre hesaplanan tutar üzerinden destek ödenir.

Tablo 13. Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği Ürünleri ve Destek Katsayıları

Ürünler	Destek Katsayısı
Arpa, Buğday, Çavdar, Çeltik, Fasulye (kuru), Triticale, Yulaf	0,5
Aspir, Kolza (kanola), Susam	0,2
Korunga, Soya, Yer fıstığı, Yonca	0,6
Fiğ, Mercimek, Nohut, Yem bezelyesi	0,4
Patates	2,2

Kamu tarafından yurtiçinde ıslah ve tescil edilen yerli ve milli tohumla üretim yapan çiftçilere ilave destek verilecektir.

Tablo 14. Ürünler ve Destek Katsayıları

Ürünler	Destek Katsayısı
Ayçiçeği (yağlık), Mısır (dane), Pamuk (kütli)	0,6
Patates	1,0

- b. Sertifikalı/Standart Fidan Kullanım Desteği:** İlgili üretim yılında yurt içinde üretilen sertifikalı ve/veya standart fidan kullanarak Tarımsal Üretim Planlanması Hakkında Yönetmeliğe uygun olarak aşağıda belirtilen türlerle yeni meyve bahçesi tesis eden çiftçilere belirlenen katsayıya göre hesaplanan tutar üzerinden destek ödenir.

Tablo 15. Sertifikalı/standart fidan kullanım desteği ürünleri ve destek katsayıları

Sertifikalı/Standart Fidan Kullanım Desteği	Destek Katsayısı
Altıntop, Armut, Asma, Ayva, Badem, Ceviz, Dut, Elma, Erik, Fındık, İncir, Kayısı, Kestane, Kiraz, Kivi, Limon, Mandarin, Nektarin, Pikan cevizi, Portakal, Şeftali, Trabzon hurması, Vişne, Zeytin	Standart 2
	Sertifikalı 5

- c. Organik Tarım Desteği:** İlgili üretim yılında geçiş süreci-2, geçiş süreci-3 ve organik statüde yer alan tarım arazilerinde organik tarım faaliyeti yapan ve ürettiği ürüne “ürün sertifikası” düzenlenmiş olan çiftçiler ile organik arıcılık yapan yetiştiricilere aşağıda yer alan gruba karşılık gelen destek katsayısına göre hesaplanan tutar üzerinden destek ödenir. Organik arılı kovan desteği destek katsayı değeri kovan başına 244 TL’dir.

Tablo 16. Organik Tarım Desteği Ürün Grupları ve Destek Katsayıları

Organik Tarım Desteği	Ürün Sertifikası Türü	Destek
Birinci grup ürünler	Bireysel	1,2
	Grup	0,6
İkinci grup ürünler	Bireysel	0,6
	Grup	0,3
Üçüncü grup ürünler	Bireysel	0,4
	Grup	0,2
Organik arılı kovan desteği (Kovan başına)		0,3

ç. İyi Tarım Uygulamaları Desteği: İyi tarım uygulamaları yapan ve yetkilendirilmiş kuruluşlarca ilgili üretim yılında bireysel veya grup sertifikasyonu seçeneğine göre düzenlenmiş iyi tarım uygulamaları sertifikasına sahip olan çiftçilere aşağıda yer alan gruba karşılık gelen destek katsayısına göre hesaplanan tutar üzerinden destek ödenir.

Tablo 17. İyi Tarım Uygulamaları Desteği Ürün Grupları ve Destek Katsayıları

İyi Tarım Uygulamaları Desteği			Sertifikasyon Türü	Destek Katsayısı
Birinci grup ürünler	Örtüaltı/Kapalı ortamda bitkisel üretim	Bireysel	1,7	
		Grup	0,85	
	Açıkta üretim	Bireysel	0,7	
		Grup	0,35	
İkinci grup ürünler		Bireysel	0,6	
		Grup	0,3	
Üçüncü grup ürünler		Bireysel	0,4	
		Grup	0,2	

d. Katı Organik-Organomineral Gübre Desteği: İlgili üretim yılında katı organik-organomineral gübre kullanan çiftçilere 0,21 destek katsayısı ile katsayı değerinin çarpılması sonucu hesaplanan tutar üzerinden destek ödenir.

Fark Ödemesi Desteği: Öncelikle arz açığı veya planlama kapsamındaki ürünler olmak üzere ilgili üretim yılındaki üretim maliyetleri ile iç ve dış fiyatlar dikkate alınarak çiftçilerin, tarım politikaları amaç ve ilkelerine uyumunu kolaylaştırmak, üretimde sürdürülebilirliği sağlamak ve gelir kayıplarını telafi edebilmek amacıyla fark ödemesi desteği verilecektir. Her yıl, fark ödemesi kapsamına alınacak ürünler ve ödeme miktarı Tarım ve Orman Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ayrıca teklif edilir.

e. Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği: Ülkemizde bitkisel üretimde kimyasal ilaç kullanımının azaltılması ve kalıntının önlenmesi, bitkisel ürünlere arız olan zararlı organizmalara karşı biyolojik ve/veya biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması amacıyla örtüaltında/kapalı ortamda ve açık alanda aşağıda belirtilen birim tutarlarda ödeme yapılır.

Tablo 18. Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği Birim Tutarları

Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Desteği	(TL/da)
Örtüaltı/ Kapalı ortamda bitkisel üretim (Paket destek)	3.825
Açıkta (Paket destek)	1.305

- f. **Patates Sığılı Desteği:** Patates sığılı görülen alanlar ile patates sığılı için oluşturulan güvenlik kuşağındaki alanlarda, karantina önlemi olarak alternatif ürün yetiştirilmesi veya nadasa bırakılması durumunda, Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olan çiftçilere dekar başına 200 TL destek verilir. Aynı parselde 3 yılda bir defa ödeme olmak üzere 2025 yılında 3 yılı kapsayacak şekilde ödeme yapılır.
- g. **Lisanslı Depolarda Muhafaza Edilen Ürünler İçin Kira Desteği:** Tarımsal ürünlerin, 5300 sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu çerçevesinde lisans alarak faaliyet gösteren depolarda muhafaza edilmesi halinde, aşağıda belirtilen ürünler için kira desteği ödenir.

Tablo 19. Lisanslı Depolarda Muhafaza Edilen Ürünler ve Destek Tutarı

Ürün	Kira Ücreti (TL/Ton/Ay)
Buğday, Arpa, Yulaf, Çavdar, Mısır, Çeltik/Pirinç Mercimek, Nohut, Fasulye, Soya Fasulyesi Ayçiçeği Pamuk Fındık Antepfıstığı Kuru Kayısı, Kuru Üzüm Zeytin, Zeytinyağı	Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenen kira ücret tarifesinin %75'i oranında

- ÇKS'ye kayıtlı üreticiler ile ürünlerini ÇKS'ye kayıtlı üreticilerden alan 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanununa göre kurulmuş üretici birlikleri, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununa göre kurulan tarım kredi kooperatifleri ve birlikleri ve/veya 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmuş üretici örgütleri ile 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanuna tabi tarım satış kooperatifleri ve birliklerine, 5300 sayılı Kanun çerçevesinde faaliyet gösteren lisanslı depo işletmelerinde muhafaza ettikleri ürünler için en fazla altı ay süre ile kira desteği ödenir.
  - Kira destekleme ücretleri, Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan kira ücreti fiyatlarının ilgili üretim yılının 1 Mayıs tarihinde geçerli olan tarife fiyatları üzerinden ödenir.
- ğ- **Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA) Sistemine Katılım Primi Desteği:** ÇKS ve/veya Bakanlık tarafından oluşturulan herhangi bir idari kayıt sistemine kayıtlı olup ÇMVA katılım anlaşması imzalayarak ÇMVA sistemine dâhil olan, bir muhasebe yılı süresince tarımsal faaliyetlerine ilişkin muhasebe verilerini veri toplayıcılarla paylaşarak paylaştığı tüm ekonomik ve fiziki verileri ÇMVA sistemine kayıt edilen ve kaydedildiğine ilişkin kontrolü ÇMVA Sorumlu Birim tarafından yapılan tarımsal işletmelere 2025 yılı için 1.500 TL ödenecektir.
- h. **Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği:** Bakanlıkça yetkilendirilerek tarımsal yayım ve danışmanlık hizmeti sunan serbest tarım danışmanları ile ziraat odası ve üretici örgütlerinde en fazla beş tarım danışmanı olmak üzere istihdam edilen her bir tarım danışmanı için on iki aylık hizmet sunumuna bağlı kalmak koşulu ile 2025 yılı için 294.000 TL danışmanlık desteği ödemesi yapılacaktır.

3.3.2. HAYVANSAL ÜRETİM DESTEKLERİ

Mevzuat;

1- **Cumhurbaşkanı Kararı;** 8760 sayılı “2024-2026 Yıllarında Yapılacak Hayvancılık Desteklemelerine İlişkin Karar”

2- **Tebliğ;** 2024/23 No.lu “Hayvancılık Desteklemeleri Uygulama Tebliği”

Üreticiler için gelecek yılların öngörülebilir olması amacıyla ilk defa üç yıllık olarak açıklanan Karar ile hayvansal üretim, su ürünleri üretimi, tarımsal araştırma ve geliştirmenin desteklenmesine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

Yeni destekleme modelinde desteklerin yönlendirici ve verimliliğini artırmak amacıyla;

- Aile işletmelerine,
- Genç ve kadın üreticilere,
- Birinci derece tarımsal amaçlı örgütlere üye yetiştiricilere, ilk defa ilave destek verilecektir.
- Üretim planlamasının uygulamasının teşvik edilmesi kapsamında süt ve besi havzası olarak belirlenen illerde bulunan yetiştiricilere,
- Suni tohumlama, soy kütüğü, sütünü kendi tankında soğutma, karkas ağırlığı gibi kriterleri sağlayan yetiştiricilere,
- Hastalıktan arı işletmelerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik temel desteğe ilave destek verilecektir.

Yeni destekleme programı temel hayvancılık ve ürün geliştirme destekleri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Her destek türü için temel destek; yönlendirici ve verimliliği arttırıcı kriterlerin her biri için de katsayı belirlenmiştir.

Her bir destek türü için temel destek ödenecek, belirtilen kriterleri (genç, aile, kadın vb.) sağlayan yetiştiricilere temel destek tutarı ile katsayının çarpımından elde edilen tutar kadar ilave destek ödenecektir.

Temel destek tutarları ve katsayılar her yıl güncellenecektir.

1. Temel Hayvancılık Destekleri: Birim hayvan üzerinden ödenecektir.

- Büyükbaş (buzağı ve malak) desteği
- Küçükbaş (kuzu ve oğlak) desteği
- Arıcılık desteği
- İpekböceği desteği

2. Ürün Geliştirme Destekleri: Üretilen ürün üzerinden ödenecektir.

- Çiğ süt desteği
- Besilik sığır (karkas) desteği
- Tiftik desteği

1.1. Büyükbaş (buzağı ve malak) desteği: Desteklemeden yararlanacak buzağı ve malaklar en az 4 ay (120 gün) süreyle yaşamış olmak zorundadır. Programlı aşıları (dişilerde bruselloz ve şap, erkeklerde şap) yapılmış ve VETBİS'e kaydedilmiş olmalıdır. Temel destek tutarı 2024 yılı için 1.000 TL/baştır.

- **Aile işletmesi** olan yetiştiricilere (destekleme veri tabanı oluşturulduğu tarih itibari ile işletmesinde en fazla 20 büyükbaş hayvan olan) ilave temel destek tutarının 1 katı,
- **40 yaş ve altı/kadın yetiştiricilere** ilave temel destek tutarının 0.7 katı,
- **Planlama desteği** (süt ve besi havzası olan illerde) olarak ilave temel destek tutarının 0.5 katı,
- **Suni tohumlama** sonucu doğmuş ise ilave temel destek tutarının 0.8 katı,
- **Yerli sperma** kullanılmış ise ilave temel destek tutarının 0.5 katı,
- Soy kütüğüne kayıtlı ise **soy kütüğü desteği** olarak ilave temel destek tutarının 1.5 (A, B) ile 0,8 (C sınıfı) katı,
- **Ari işletmede** doğan dişi buzağı/malaklar için ilave temel destek tutarının 4 katı,
- **AB onaylı işletmedeki** dişi buzağı/malak ise ilave temel destek tutarının 0,6 katı,
- **Birinci derece tarımsal amaçlı örgütlere üye** olan yetiştiricilere ilave temel destek tutarının 0.2 katı
ilave destek verilecektir.

1.2. Küçükbaş Hayvancılık Desteği (Kuzu/Oğlak): Damızlık/koyun keçi yetiştirici birliğine üye yetiştiricilerin (birlik olmayan illerde bu şart aranmaz), Bakanlıkça belirlenen aşıları tamamlanmış, yılı içerisinde doğan ve doğduğu işletmede en az 4 ay (120 gün) süreyle kalan kuzu ve oğlaklarına destek ödenir. Temel destek tutarı 2024 yılı için 200 TL/baş'tır.

- **Aile işletmesi** (destekleme veri tabanları oluşturulduğu tarihten itibaren en fazla 100 anaç koyun-keçi olan işletmelerdeki oğlak ve dişi kuzular) olan yetiştiricilere ilave temel destek tutarının 1 katı,
- **40 yaş ve altı/kadın yetiştiricilerin** işletmelerinde doğan oğlak ve dişi kuzular için ilave temel destek tutarının 0.7 katı,
- **Birinci derece tarımsal amaçlı örgütlere üye** olan yetiştiricilere ilave temel destek tutarının 0.2 katı,
- **Sürü yöneticisi desteği;** 100 baş ve üzeri anaç koyun keçi varlığına sahip işletmelere en fazla bir sürü yöneticisi için ve sadece 100 baş üzerinden ilave temel destek tutarının 1.8 katı
ilave destek verilecektir.

1.3. Arıcılık Desteği: Bakanlık Arıcılık Kayıt Sistemine kayıtlı, üretici/yetiştirici örgütlerine üye üreticilere arılı kovan başına 2024 yılı için 100 TL, üye olmayanlara 80 TL temel destek ödenecektir.

- **40 yaş ve altı/kadın üreticilerin** arılı kovanları için ilave temel destek tutarının 0.4 katı,
- **Birinci derece tarımsal amaçlı örgütlere üye** olan üreticilerin arılı kovanları için ilave temel destek tutarının 0.2 katı,
- Planlama kapsamında, **gezginci arıcılık** yapan üreticilerin arılı kovanları için ilave temel destek tutarının 0,3 katı
ilave destek verilecektir.

1.4. İpek Böceği Desteği: Ürettiği yaş kozayı Kozabirlik/kooperatifleri veya faaliyet alanı kozadan flatürle ipek çekimi ve işleme olan tüzel kişilik vasıflarına haiz işletmelere satan üreticilere 2024 yılı için 1.000 TL/kg temel destek ödenmiştir.

- **40 yaş ve altı/kadın üreticilerin** yaş kozalarının kilogramına ilave temel destek tutarının 0,4 katsayı
ilave destek verilmiştir.

2.1. Çiğ Süt Desteği: 1/1/2025 tarihinden itibaren, üretmiş olduğu çiğ sütü 28145 sayılı Yönetmelik kapsamındaki süt işleme tesislerine satan ve bir tarımsal amaçlı örgüte üye/ortak olan üreticilere; manda, koyun, keçi ile niteliğine ve pazarlama şekline göre inek sütüne, Bakanlığın belirleyeceği dönemler ve kriterler ile üretim maliyeti dikkate alınarak belirlenen birim tutarlar üzerinden temel destek ödemesi yapılacaktır. Çiğ süt üretimine, aile işletmesi, 40 yaş ve altı/kadın, planlı üretim kapsamında süt havzası olarak belirlenen illere, manda, koyun, keçi sütüne, soğutulma, pazarlanma ve kalite durumuna göre ilave destek verilecektir.

2.2. Besilik Sığır (Karkas) Desteği: Kırmızı et arz güvenliği için besicilerimizin maliyet esasına göre belirli dönemlerde kestirdikleri hayvanlar için hayvan başına 500 TL destek ödenecektir.

- **Aile işletmesi** besi süresini doğduğu işletmede tamamlamış, 1-20 baş arası büyükbaş hayvanı bulunan işletmelerin hayvanları için ilave temel destek tutarının 4 katı,
- **40 yaş ve altı/kadın** yetiştiricilerin hayvanları için ilave temel destek tutarının 0,3 katı,
- **Birinci derece tarımsal amaçlı örgütlere** üye olan yetiştiricilere ilave temel destek tutarının 0.2 katı,
- **En az 270 kg karkas** elde edilen sütçü ırk ve melezleri hayvanlar için ilave temel destek tutarının 0,6 katı,
- **En az 300 kg karkas** elde edilen kombine ırk ve melezleri hayvanlar için ilave temel destek tutarının 0,8 katı,
- **En az 320 kg karkas** elde edilen etçi ırk ve melezleri hayvanlar için ilave temel destek tutarının 1 katı, ilave destek verilecektir.

2.3. Tiftik Üretimi Desteği: Üretmiş olduğu tiftiği, Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine (Tiftikbirlik), Tiftikbirlik'e bağlı kooperatiflere, Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliklerine veya Bakanlığa kayıtlı yün işleme tesislerine müstahsil makbuzu karşılığında satan ve Tiftik Kayıt Sistemi veri tabanına kaydettiren üreticilere 2024 yılı için 80 TL/kg temel destek ödenmiştir.

- **40 yaş ve altı/kadın** üreticilerin ürettikleri tiftikler için ilave temel destek tutarının 0,3 katı,
- Anamal tiftiğine ilave temel destek tutarının 0,7 katı,
- Oğlak tiftiğine ilave temel destek tutarının 0,9 katı,
- Sözleşmeli üretim kapsamında birinci derece tarımsal amaçlı örgütle sözleşme yaparak üretilen tiftik için ilave 1 katı, diğer sözleşmeli üretilen tiftik için ilave temel destek tutarının 0,9 katı ilave destek verilmiştir.

3. Diğer Hayvansal Üretim Destekleri

3.1. Atık Desteği: Bakanlıkça programlanan aşı uygulamaları sonrasında oluşan atıklar için hayvan sahiplerine, 2024 yılı için büyükbaş hayvan atıkları için 5.000 TL/baş, küçükbaş hayvan atıkları için 1.000 TL/baş destek ödenecektir.

3.2. Hayvan Hastalıkları Tazminatı: 11/6/2010 tarihli ve 5996 sayılı kanun kapsamında belirlenen hayvan hastalıkları tazminatı, miktarı il ve ilçelerde oluşturulan yerel kıymet takdir komisyonu tarafından belirlenerek 2022-2026 yılları için hayvan sahiplerine ödenmektedir (Karar Sayısı: 2022/6243).

3.3.3. SU ÜRÜNLERİ ÜRETİMİNİN DESTEKLENMESİ

Mevzuat:

- 1- **Cumhurbaşkanı Kararı;** 8760 sayılı “2024-2026 Yıllarında Yapılacak Hayvancılık Desteklemelerine İlişkin Karar”
- 2- **Tebliğ;** 2024/28 numaralı “Su Ürünleri Yetiştiriciliği Desteklemesine Dair Tebliğ”
- 1- **Su Ürünleri Yetiştiriciliği Desteği:** Su ürünleri yetiştiriciliği yapanlara, su ürünleri bilgi sistemine kayıtlı olmak şartıyla, Bakanlıkça onaylı su ürünleri yetiştiricilik belgesine sahip ve su ürünleri yetiştiriciliği faaliyetinde bulunan işletmelere ürettikleri türler ve üretim şekline temel destek ödemesi yapılacaktır. Proje kapasitesi 50 ton/yıl ve altı olan, kapalı devre üretim yapan, üretici birliğine üye olan ve birinci derece tarımsal amaçlı örgüte üye olan işletmelere her bir teknik kriter için temel desteğe ilave destek verilecektir.
- 2- **Küçük Ölçekli Balıkçılık Desteği:** Geçerli bir su ürünleri ruhsat tezkeresine sahip olan, iç sularda faaliyet gösteren balıkçı gemilerinin tamamı ile denizde faaliyet gösteren 12 metreden küçük boylardaki balıkçı gemilerine; avlanma yöntemi, avlanılan ürün ve miktarları ile sosyoekonomik durumlarına ilişkin verilerin toplanması karşılığında, boy grubuna göre değişen oranlarda olmak üzere gemi başına 2025 yılı için 5.000- 12.000 TL arasında destekleme ödemesi yapılacaktır. Balıkçı gemisi sahibi veya ortağı kadınlara küçük ölçekli balıkçılık desteği %35 daha fazla ödenecektir.
- 3- **Balon Balığı Avcılığı Desteği:** Ülkemiz karasularında istilacı ve yabancı tür olan balon balıklarının (*Lagocephalus sceleratus*, *Lagocephalus spadiceus*, *Lagocephalus suezensis*, *Lagocephalus guentheri*, *Torquigener flavimaculosus*, *Tylerius spinosissimus*, *Lagocephalus lagocephalus*, *Sphoeroides pachygaster*) balıkçılar tarafından avlanılmasını teşvik etmek, üzerlerinde av baskısı oluşturmak, zararı en aza indirmek ve stoğa yeni katılım oranını düşürmek amacıyla balon balığı avlayan balıkçılara türlere göre değişmek ile birlikte adet başına 10-25 TL arasında değişen tutarlarda 3 yıl süre ile destek ödenecektir (Karar Sayısı: 2024/8246).

3.3.4. TARIMSAL ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRMENİN DESTEKLENMESİ

1. **Hayvan Gen Kaynakları Desteği:** Hayvan gen kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi amacıyla Bakanlıkça uygulanan proje kapsamındaki yetiştiricilere 2024 yılı için Tabloda belirtilen birim tutarlarına göre destekleme yapılmaktadır.

Tablo 20. Hayvan Gen Kaynakları Desteği

Hayvan Gen Kaynakları Desteği		TL/baş/kovan/kg
Halk elinde manda ıslahı (anaç manda) (baş)	Boğa ve yılı içerisinde doğuran anaç manda	6.200
	Yılı içerisinde doğurmayan anaç manda	3.900
Damızlığa ayrılmak üzere seçilen manda (düve tosun) (baş)		5.050
Damızlık erkek materyal (koç-teke) desteği (baş)	Elit sürü	1.100
	Taban sürü	650
Islah programındaki; koyun/ keçi ile yavrularına halk elinde ıslah desteği (baş)	Elit sürü	475
	Taban sürü	250
Halk elinde yerli sığır ıslahı (anaç yerli sığır) (baş)	Boğa ve anaç yerli	6.200
Damızlığa ayrılmak üzere seçilen yerli sığır (düve/tosun) (baş)		5.050
Hayvan genetik kaynaklarını koruma	Büyükbaş hassas koruma (baş)	4.650
	Küçükbaş hassas koruma (baş)	2.350
	Büyükbaş koruma (baş)	2.500
	Küçükbaş koruma (baş)	400
	Arı koruma (kovan)	325
	İpekböceği koruma (kg)	700

2. **Tarımsal Ar-Ge Proje Desteği:** Bakanlığın ve tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu öncelikli konulara ilişkin bilgi ve teknolojilerin geliştirilmesi ve bunların çiftçiler ile tarımsal sanayicilere aktarılması amacıyla, Bakanlıkça uygun görülen araştırma geliştirme (AR-GE) projelerine 2025 yılından itibaren 3 (üç) yıl süreyle destek ödenecektir (Karar sayısı: 2024/8859).

3.4. TARIMSAL KREDİLER

1- Cumhurbaşkanlığı Kararı;

- 8038 sayılı “Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Tarafından Tarımsal Üretime Dair Hazine Kâr Payı Destekli Yatırım ve İşletme Finansmanı Kullandırılmasına İlişkin Karar
- 8039 sayılı “T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Hazine Faiz Destekli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Karar”
- 9567 sayılı “T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Hazine Faiz Destekli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullandırılmasına İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar” ile “Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Tarafından Tarımsal Üretime Dair Hazine Kâr Payı Destekli Yatırım ve İşletme Finansmanı Kullandırılmasına İlişkin Karar Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar”

2- Tebliğ; 2024/15 No.lu “Tarımsal Üretime Dair Faiz/Kâr Payı Destekli Yatırım ve İşletme Kredisi/Finansmanı Kullandırılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliği”

Tarımsal üretime yönelik finansman ihtiyacının uygun koşullarda karşılanması amacıyla faydalanıcılar, 1.1.2024-31.12.2026 tarihleri arasında Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ile T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatiflerinden 28 farklı konuda %25-%100 aralığında hazine faiz/kâr payı destekli yatırım ve işletme kredi/finansmanı kullanımı yapabilmektedir.

Faydalanıcılar;

- Gerçek ve tüzel kişi üreticiler
- Sözleşmeli üretim yaptıran gerçek ve tüzel kişiler
- Tarımsal amaçlı örgütler
- Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)
- Yalnızca lisanslı depo yatırımlarına münhasır olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları ile bunların iktisadi işletmeleri
- Yalnızca ruhsatlı kuyulardan ve diğer kaynaklardan su çıkarmak ve bu suyu üyelerine dağıtmak amacıyla tesislerinin elektrik ihtiyacını karşılamak maksadıyla yapacakları güneş enerjisi sistemlerine ilişkin yatırımlara ve tarımsal elektrik bedeli ödemelerine münhasır olmak üzere 8/3/2011 tarihli ve 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu hükümlerine göre faaliyet gösteren sulama birlikleri
- Tarımsal Ar-Ge firmaları
- Biyo-Tarım firmaları
- Tarımsal ürün işleyen firmalar
- Lisanslı depoculuk firmaları
- Tarım makineleri parkı işletmeleri

Tablo 21. Üretim Konuları, Yatırım ve İşletme Kredilerinde İndirim Oranları ve 2024-2025 Yılı Üst Limitler

ÜRETİM KONULARI	İNDİRİM ORANI (%)		KREDİ ÜST LİMİTİ(TL)
	Yatırım Kredisi	İşletme Kredisi	
SÜTÇÜ VE KOMBİNE SIĞIR YETİŞTİRİCİLİĞİ	50	50	60.000.000
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Atıl işletme alımı	10	-	
Kendi yemini üretme/mera kullanımı	-	5	
Yurt içinde doğan veya genomik testten geçmiş hayvan alımı/kullanımı	5	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
BÜYÜKBAŞ HAYVAN BESİCİLİĞİ	50	50	40.000.000
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Atıl işletme alımı	10	-	
Kendi yemini üretme/mera kullanımı	-	5	
Yurt içinde doğan hayvan alımı/kullanımı	-	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK	75	75	50.000.000
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Atıl işletme alımı	10	-	
Kendi yemini üretme/mera kullanımı	-	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5	
Bakanlık ıslah programlarından elde edilen koç/teke alımı/kullanımı	5	5	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
HASTALIKTAN ARI HAYVAN YETİŞTİRİCİLİĞİ	70	70	80.000.000
Sözleşmeli üretim	-	15	
AB onaylı süt çiftliği	5	5	
Yurt içinde doğan veya genomik testten geçmiş hayvan alımı/kullanımı	5	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	

ARICILIK	50	50	10.000.000
Sözleşmeli üretim	-	15	
Gezginci arıcılık	10	10	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	85	100	
KANATLI SEKTÖRÜ	25	50	20.000.000
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Damızlık yetiştiriciliği	25	25	
Atıl işletme alımı	10	-	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5	
Bakanlık tarafından geliştirilen yerli hat kullanımı	10	10	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
SU ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜ	50	50	40.000.000
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Su ürünleri yetiştirme	10	10	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5	
Avcılık amaçlı gemi tam boyu 12 metreden küçük	10	10	
Av araçlarının markalanmış olması/Balıkçı Gemileri	10	10	
İzleme Sistemi bulunması			
Kooperatif ortağı/Birlik üyesi	10	10	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
TEMEL HAYVANSAL ÜRETİM			10.000.000
300.000 TL'ye kadar olan krediler (300.000 TL dahil)	100	100	
300.000 TL'nin üzerindeki krediler	50	50	
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Atıl işletme alımı	10	-	
Kendi yemini üretme/mera kullanımı	-	5	
Yurt içinde doğan hayvan alımı/kullanımı	5	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	5	5	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
KAPALI ORTAMDA BİTKİSEL ÜRETİM	50	50	100.000.000
Sözleşmeli üretim	-	15	
Yurt içi sertifikalı tohum/fide/fıdan kullanımı	10	10	
Organik tarım/iyi tarım/biyolojik mücadele/biyoteknik mücadele uygulamaları	-	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Yenilenebilir/atık enerji kullanımı	20	20	
Entegre ve Kontrollü Ürün Yönetimi	-	10	
Yağmur suyu hasatı	10	-	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	

YEM BİTKİSİ ÜRETİMİ	75	75	20.000.000
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan kullanımı	-	10	
Basınçlı sulama sistemi kullanımı	-	10	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
YURT İÇİ SERTİFİKALI TOHUM, FİDE, FIDAN ÜRETİMİ	100	100	80.000.000
SÜS BİTKİSİ, TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER ÜRETİMİ	50	50	30.000.000
Sözleşmeli üretim	-	15	
Basınçlı sulama sistemi kullanımı	-	10	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	80	100	
MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİ VE BAĞCILIK	75	75	40.000.000
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan kullanımı	10	10	
Basınçlı sulama sistemi kullanımı	-	10	
Organik tarım/iyi tarım/biyolojik mücadele/biyoteknik mücadele uygulamaları	-	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
TEMEL BİTKİSEL ÜRETİM			10.000.000
300.000 TL'ye kadar olan krediler (300.000 TL dahil)	100	100	
300.000 TL'nin üzerindeki krediler	50	50	
Planlı üretim	20	20	
Sözleşmeli üretim	-	15	
Yurt içi sertifikalı tohum/fide/fidan kullanımı	10	10	
Basınçlı sulama sistemi kullanımı	-	10	
Organik tarım/iyi tarım/biyolojik mücadele/biyoteknik mücadele uygulamaları	-	5	
Kadın çiftçi/girişimci ve/veya Genç çiftçi/girişimci(≤40yaş)	15	15	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	10	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	100	
TARIM MAKİNELERİ (Traktör ayrık)	50	-	10.000.000
Yurt içinde üretilen makine alımı	25	-	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	-	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	85	-	
TRAKTÖR	25	-	2.000.000
Yurt içinde üretilen makine alımı	25	-	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	-	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	60	-	
BASINÇLI SULAMA SİSTEMİ YATIRIMI	75	-	15.000.000
Yurt içinde üretilen makine alımı	25	-	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	-	
TARIM MAKİNELERİ PARKI	75	-	20.000.000
Yurt içinde üretilen makine alımı	25	-	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	-	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	-	
ARAZİ ALIMI (BİRLEŞTİRME)	25	-	10.000.000
LİSANSLI DEPOCULUK YATIRIMLARI	50	-	150.000.000
ELÜS KARŞILIĞI KREDİ	-	100	15.000.000

SOĞUK HAVA DEPOSU YATIRIMLARI	50	-	40.000.000
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	-	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	65	-	
TARIMSAL ÜRÜNLERİN İŞLENMESİ	50	50	30.000.000
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	15	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	65	65	
SÖZLEŞMELİ ÜRETİM (üretim yaptıran gerçek/tüzel kişi)	-	50	200.000.000
Planlı üretim	-	20	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	-	70	
TARIMSAL ELEKTRİK BEDELİ	-	100	5.000.000
TARIMSAL YENİLENEBİLİR ENERJİ YATIRIMLARI	75	-	15.000.000
Yurt içinde üretilen makine alımı	25	-	
Organize tarım bölgesi yatırımları	15	-	
Birinci derecede tarımsal amaçlı örgüt	10	-	
Uygulanabilecek en yüksek indirim oranı	100	-	
BİYO-TARIM YATIRIMLARI	50	50	15.000.000
TARIMSAL AR-GE	50	50	10.000.000

Kaynak: 8038 ve 8039 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararları Ek-1

Kredi/finansman kullandırmalarında özellikli indirim kriterlerinin sağlanması durumunda, her üretim konusu için belirlenen standart indirim oranlarına ilave faiz/kâr payı indirimi uygulanabilmektedir.

Örneğin “üretim planlaması” kapsamında üretim yapan üreticilere,

- Sütçü ve Kombine Sığır Yetiştiriciliği
- Büyükbaş Hayvan Besiciliği
- Küçükbaş Hayvancılık
- Kanatlı Sektörü
- Su Ürünleri Sektörü
- Temel Hayvansal Üretim (300 bin TL üzeri)
- Yem Bitkisi Üretimi
- Meyve Yetiştiriciliği ve Bağcılık
- Temel Bitkisel Üretim (300 bin TL üzeri)
- Sözleşmeli Üretim (üretim yaptıran gerçek/tüzel kişi)

konularında kredi/finansman kullandırmalarında %20 oranında ilave faiz/kâr payı indirimi uygulanabilmektedir.

Kredi tahsis edilecek faydalanıcıların kredi değerliliklerinin ve kredi tahsis kriterlerinin belirlenmesi, kredi/finansman limitleri, vadeleri, yatırım ve ödemesiz dönemlerinin tespit edilmesi, kredilerin/finansmanların teminatlandırılması, özkaynak oranlarının belirlenmesi, geri ödeme koşullarının tespiti ile borçlandırma, kullandırma, takip ve tahsil ve benzeri işlemleri Bankanın ve TKK'nın kendi usul ve mevzuatı dâhilinde yürütülmektedir.

3.5. TARIM SİGORTASI DESTEKLERİ

Devlet destekli tarım sigortaları uygulamalarında; Bitkisel Ürün Sigortası, Köy Bazlı Verim Sigortası, Gelir Koruma Sigortası, Sera Sigortası, Büyükbaş Hayvan Hayat Sigortası, Küçükbaş Hayvan Hayat Sigortası, Kümes Hayvanları Hayat Sigortası, Su Ürünleri Hayat Sigortası, Arıcılık Sigortası ve İpek Böceği Sigortası 10 Branşta hizmet vermektedir.

Bakanlıkça belirlenen kayıt sistemlerine kayıtlı çiftçilerimize devletin % 50 ila % 70 oranlarında prim desteğinin yanı sıra; üretici ve yetiştiricilerimizin ödeyeceği prim tutarlarını daha makul seviyelere getirmek için; % 5 oranında “Şehit Yakını ve Gazi” İndirimi, % 5 oranında “Peşin Ödeme İndirimi”, % 10 oranında “Kadın Çiftçi İndirimi”, 40 yaş altı üretici ve yetiştiricilerimize % 5 oranında “Genç Çiftçi İndirimi”, % 5 oranında “Engelli Çiftçi İndirimi”, Sözleşmeli Üretim yapan çiftçilerimiz için % 10 ila % 15 ve Tarımsal Üretim Planlaması kapsamında % 10 oranlarında prim indirimleri yapılmaktadır, su kısıtının belirlendiği bölgelerde, Bakanlıkça belirlenen kriterlere uygun üretim yapan üreticilerimize % 10 oranında “Su Kısıtı Desteği” İndirimi, birinci derece Tarımsal Örgüt Belgesi almaya hak kazanmış tarımsal amaçlı birlik ve kooperatiflere üye üreticilerimize ise % 5 oranında üyelik indirimi uygulanmaktadır.

Ayrıca zirai don zararının etkilerini azaltıcı rüzgâr pervaneleri, sisleme ve yağmurlama sistemi kullanılan ürünler için tarife fiyatının % 25 ile % 35’i oranlarında prim indirimi ve Dolu ağı örtülen ürünler için; dolu ve dolu kalite kaybı teminatı tarife fiyatının %50’si oranında indirim uygulanmaktadır.

Devlet destekli tarım sigortaları (TARSİM) uygulamalarında çiftçilerimizden ve sektörden gelen talepler kapsamında her yıl yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile üretici ve yetiştiricilerimiz lehine iyileştirmeler yapılarak teminat kapsamı genişletilmektedir.

3.6. ORKÖY DESTEKLERİ

Uygulayıcı Kurum: TARIM ve ORMAN BAKANLIĞI, Orman Genel Müdürlüğü

Orköy Desteklerinin Amacı:

Ormanların korunması, geliştirilmesi, işletilmesi ve genişletilmesi hedeflerine ulaşmak üzere, orman köylülerinin kalkındırılmalarına katkıda bulunmak ve ormanlara olabilecek baskıyı azaltmak için orman köylülerine, kooperatiflere ve kooperatif üst kuruluşlarına hibe ve kredi kullanırılması amaçlanmaktadır.

Kimler Yararlanabilir:

- Orman Köylüleri
- Kooperatifler ve Üst Kuruluşları

* Destekten yararlanacak orman köylülerinde o köyde en az 1 yıl ikamet etme şartı aranmaktadır. Evli olanların hem kendisinin hem eşinin daimi işçi, memur, esnaf ve ıcralık durumda olmaması gerekmektedir.

Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelikte;

Orman köyü: Mülki sınırları içerisinde Devlet ormanı olan köyler ile daha önce orman köyü iken 12/11/2012 tarihli ve 6360 sayılı Kanunla mahalleye dönüşen yerleri,

Orman köylüsü: Orman köyü/mahallesinde kredi ve hibe tespit tarihi itibarıyla en az bir yıl süreyle ikamet etmekte olan halkı ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

ORKÖY desteklerinden sadece orman köylüleri yararlanabilir ve bunun için köyün bağlı bulunduğu Orman İşletme Müdürlüğüne, faydalanmak istedikleri ORKÖY projesinin türünü belirten bir dilekçeyle başvurabilirler.

ORKÖY iş ve işlemleri; 6831 sayılı Orman Kanunu, Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik ve 7022 nolu Tamim uyarınca yürütülmektedir.

Bu kapsamda; ORKÖY destekleri üretim-mekanizasyon projeleri hariç her proje türünden en az 3 ünite şeklinde uygulanmaktadır. Bu durumda aynı köyden aynı proje türünden faydalanmak isteyen en az 3 kişinin talep dilekçesi olması gerekmektedir.

Desteklemelere ait iş ve işlemler orman işletme müdürlükleri tarafından yürütülmekte olup, başvuru sahibinin ikamet ettiği orman köyünün bağlı bulunduğu Orman İşletme Müdürlüğüne veya Orman İşletme Şefliğine yazılı başvuru yapması halinde ilgili köy, ORKÖY çalışma programına alınabilir.

Orman Genel Müdürlüğü orman köylülerini desteklemek amacıyla iki türlü kredi desteği vermektedir.

Ormanların korunması, geliştirilmesi, işletilmesi ve genişletilmesi hedeflerine ulaşmak üzere, orman köylülerinin kalkındırılmalarına katkıda bulunmak ve ormanlara olabilecek baskıyı azaltmak için orman köylülerine, kooperatiflere ve kooperatif üst kuruluşlarına hibe ve kredi kullandırılması amaçlanmaktadır.

Kredi üst limitleri her yıl Orman Genel Müdürlüğü tarafından belirlenir. Kredilerden faiz alınmamaktadır.

A) FERDİ KREDİ DESTEĞİ;

- Ekonomik krediler için proje tutarının en az yüzde %10'u oranında köylü katkısı aranır.
- 2025 yılı için hibe oranı %20'dir. Verilen destek tutarının %20'si hibe olup geri kalan %80'lik kısım proje türüne göre 3-7 yılda, yılda 1 taksit ve faizsiz olarak geri alınmaktadır.
- Ev kadınları için mikro kredi projeleri haricindeki konular için her haneden yalnızca 1 kişiye kredi verilir. Borcunun tamamını aksatmadan ödeyenlere tekrar kredi verilebilir.

1. Sosyal Krediler:

Orman köylüsünün hayat kalitesini yükseltmek, odunun yakacak olarak kullanımı azaltmak aynı zamanda ormanların korunmasının sağlanması için uygulanan kredi türüdür. Vade süreleri proje türlerine göre 3-7 yıl arasında değişmektedir.

Tablo 22. Sosyal Krediler

Kredi Türleri	Kapasite/Açıklama	2025 Yılı Kredi Üst Limiti (TL)
Dam Örtülüğü	150 m ²	40.000
Güneş Enerjisi İle Su Isıtma	2-3 kollektörlü	24.000
Güneş Enerjisi İle Su Isıtma	Vakum tüplü	19.000
Dış Cephe Mantolama	100 m ² , pencere değ. dahil	100.000
Pelet Sobası	10 kw/h	50.000
Pelet Sobalı Kalorifer Sistemi	Isı yalıtımlı evlere	95.000
Katı Yakıtlı Kat Kaloriferi	Isı yalıtımlı evlere 20.000kcal/h	90.000
Dış Cephe Mantolama Ve Katı	100 m ² , pencere değ. kal. tes. dahil	190.000
Köy Evleri Elektrik İç Tesisatı	100 m ²	55.000
Dış Cephe Mantolama Ve Pelet	100 m ² , pencere değ. kal. tes. dahil	195.000
Güneş Enerjisinden Elektrik	2,0 kWe	140.000
Güneş Enerjisinden Elektrik	Karavan güneş panelli	330.000

2. Ekonomik Krediler

Bu projelerle orman köylüsünün yeni tarım uygulamalarıyla buluşturulması, gelir seviyesinin iyileştirilmesi, istihdama katkı sağlanması, kırsal alandan şehirlere göçün önlenmesi ve ormana olan baskının azaltılması hedeflenmektedir. Vade süreleri proje türlerine göre 3-7 yıl arasında değişmektedir.

Tablo 23. Ekonomik Krediler

Kredi Türleri	Kapasite/Açıklama	2025 Yılı Kredi Üst Limiti (TL)
Bağcılık	5 dekar	100.000
Besi Koyunculuğu	50 baş	450.000
Besi Sığırcılığı	10 baş	500.000
Bodur Meyvecilik	5 dekar **	100.000
Ev Pansiyonculuğu		180.000
Fenni Arıcılık	30 kovan	200.000
Fenni Arıcılık (Kafkas Arısı)	30 kovan	250.000
Halıcılık	1 tezgâh	70.000
İpek Böcekçiliği	2 kutu	75.000
Kültür Mantarcılığı	13.080 kg/yıl	500.000
Malç Örtülü Çilek Yetiştiriciliği	2 dekar	95.000
Maviyemiş Bahçesine Dolu Fidesi	2 dekar	120.000
Manda Yetiştiriciliği	3 baş	390.000
Meyvecilik	5 dekar	105.000
Nazar Boncuğu Üretimi	45.600 Adet/yıl	100.000
Sera Plastik	500 m ²	400.000
Sera Plastik	1.000 m ²	500.000
Serada Erik Üretimi	1.000 m ²	550.000
Süt Koyunculuğu	30+1 baş	450.000
Süt Sığırcılığı	2 baş	390.000
Süt Sığırcılığı	5 baş	760.000
Adaçayı Yetiştiriciliği	5 dekar	85.000
Kekik Yetiştiriciliği	5 dekar	85.000
Lavanta Yetiştiriciliği	5 dekar	110.000
Mavi Yemiş Yetiştiriciliği	2 dekar	190.000
Sumak Yetiştiriciliği	5 dekar	110.000
Aronya Yetiştiriciliği	1 dekar	75.000
Safranbolu Safranı Yetiştiriciliği	1 dekar	260.000
Ceviz İlaçlama Hasat Makine Ve	1 Adet	70.000
Makineli Odun Kömürü Üretimi	1 Adet	250.000
Mesleki Yeterlilik Belgesi	1 Adet	6.300
Motorlu Testere Ve Koruyucu Ekipmanı	1 Takım	42.000
Tomruk Çekme Vinci (Tambur)-	1 Adet	180.000
Tomruk Çekme Vinci (Tambur)-	1 Adet	400.000
Traktör (55-69 Hp)	1 Adet	1.000.000
Traktör (70 HP Ve Üzeri)	1 Adet	1.100.000
İstifleyici Yükleyici Aksamı (Ters Kepçe)	1 Adet	450.000
Tomruk Soyma Makinesi	1 Adet	1.800.000
Traktöre Bağlanan Römork	1 Adet	270.000
Mikro kredi		70.000

B. KOOPERATİF KREDİ DESTEĞİ

Orman köyünde bulunan tarımsal kalkınma kooperatifleri proje bazında desteklenmektedir. Vade süreleri proje türlerine göre 3- 7 yıl arasında değişmektedir. Kooperatif kredilerinden faiz alınmamaktadır. Ayrıca projelere, her yıl Genel Müdürlükçe belirlenecek oranlarda hibe desteği verilmektedir. Proje konusuna göre %5-25 arasında kooperatif özkaynak katkısı aranmaktadır.

NOT: Uygulamalar, 13/06/2012 tarihli ve 28322 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik” ve bu yönetmelikte muhtelif zamanlarda yapılmış değişiklik ile yürütülmektedir.

Başvuru Dönemi Ne Zamandır?

Başvurular yıl boyunca yapılabilmektedir, yatırım programları yıllık yapılmaktadır.

3.7. TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI DIŞINDAKİ KURUMLAR

Uygulayıcı Kurum: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Kimler Yararlanabilir? Asgari 2 Milyar TL (Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamındaki yatırımlar için 100 milyon TL) sabit yatırım öngören Özel Sektör Kuruluşları (firmalar)

Desteklenecek Alanlar ve Destek Unsurları

2016/9495 sayılı "Yatırımlara Proje Bazlı Devlet Yardımı Verilmesine İlişkin Karar" tahtında uygulanan Proje Bazlı Teşvik Sistemi, kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda ülkemizin mevcut durumda veya gelecekte ortaya çıkabilecek kritik ihtiyaçlarını karşılayacak, arz güvenliğini sağlayacak, dışa bağımlılığı azaltacak, teknolojik dönüşümünü gerçekleştirecek, yenilikçi, Ar-Ge yoğun ve yüksek katma değerli yatırımların proje bazlı olarak desteklenmesine yönelik 2 Milyar TL (Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamındaki yatırımlar için 100 milyon TL) ve üzeri yatırımlara has bir programdır. Program kapsamında desteklenen projeler Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Resmî Gazete’ de yayınlanmaktadır.

- Gümrük vergisi muafiyeti
- KDV istisnası
- KDV iadesi
- Vergi indirimi veya istisnası
- Sigorta primi işveren hissesi desteği
- Gelir vergisi stopajı desteği
- Nitelikli personel desteği
- Faiz veya kâr payı desteği
- Sermaye katkısı
- Enerji desteği
- Kamu alım garantisi
- Yatırım yeri tahsis
- Altyapı desteği
- Kanunlarla getirilen izin, tahsis, ruhsat, lisans ve tesciller ile diğer yasal ve idari süreçlerde kolaylaştırıcı düzenleme yapılması
- Hibe desteği

Başvuru Dönemi: Başvurular, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından firmalara yapılacak davet veya duyuruya istinaden yapılmaktadır. Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamında Proje Bazlı Teşviklerden yararlanma imkânı bulunmakta olup bu program kapsamındaki başvurular, yayınlanan çağrı dönemlerinde yapılmaktadır.

4. İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLARIN İLETİŞİM BİLGİLERİ

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı - Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi (TARYAT) İletişim Bilgileri:

Adres: Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No:161 12.Kat Lodumlu / ANKARA

Tel: 0 (312) 258 82 76-78

Web: www.tarimorman.gov.tr/TRGM/TARYAT

E-posta: taryat@tarimorman.gov.tr

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı - Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü

Adres: Mustafa Kemal Mahallesi Dumlupınar Bulvarı (Eskişehir Yolu 7.km) 2151. Cadde NO:154/A Çankaya/ANKARA

Tel: 0 (312) 444 61 00

Web: www.sanayi.gov.tr

E-posta: info@sanayi.gov.tr

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

Adres: Hacı Bayram Mahallesi İstanbul Caddesi No:32 Ulus/Altındağ/ANKARA

Tel: 0 (312) 595 28 00 - 444 1 567

Faks: 0 (312) 368 07 15

Web: <https://www.kosgeb.gov.tr>

T.C. Kocaeli Valiliği

Adres: Körfez Mah. Ankara Karayolu Cad. No:129 PK:41040 İzmit/KOCAELİ

Tel: 0(262) 300 50 00

Faks: 0(262) 332 19 00

Web: www.kocaeli.gov.tr

E-Posta: kocaeli@icisleri.gov.tr

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı – Kocaeli İl Tarım ve Orman Müdürlüğü

Adres: Ovacık Mah. Burçak Sokak No:15 41500 Başiskele/KOCAELİ

Tel: 0 (262) 312 13 00

Faks: 0 (262) 312 13 10

Web: kocaeli.tarimorman.gov.tr

Doğu Marmara Kalkınma Ajansı

Adres: Yenişehir Mah. Demokrasi Bulvarı No:72/A 41050 İzmit-KOCAELİ

Tel: : 0 (262) 332 01 44 Dâhili: 115

Faks: 0 262 332 01 45

Web: [https:// www.marka.org.tr](https://www.marka.org.tr)

E-posta: info@marka.org.tr

Bursa İl Koordinatörlüğüne bağlı Tarım ve Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kocaeli İl Temsilciliği(TKDK)

Karabaş Mah. Ömer Türkçakal Bulv. No:2, 41040 İzmit/KOCAELİ

*Bu çalışma, yatırımcılara yardımcı olmak amacıyla Kocaeli ilinin tarım, hayvancılık ve orman alanlarındaki potansiyeli hakkında bilgiler içermektedir. Bu rehber yatırımcılara yardımcı bir kaynak olması amacıyla; Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için rehber içerisinde bilgileri bulunan ilgili kurum ve kuruluşlarla iletişime geçilebilir.